

Степень категоричности, свойственной формам директива, может различаться, поскольку рекламный текст в большинстве случаев представляет собой объединение нескольких речевых актов – чаще репрезентатива (предоставляется информация о продукте) и экспрессива (создается позитивный образ продукта), но именно директив доминирует в рекламном дискурсе, являясь прагматическим центром рекламы.

1. Беляева, Е.И. Грамматика и прагматика побуждения: Английский язык / Е.И. Беляева. – Воронеж : Изд-во ВГУ, 1992. – 168 с.
2. Измайлова, М. А. Психология рекламной деятельности [Текст] / М.А. Измайлова. – М. : Дашков и Ко, 2008. – 413 с.
3. Карасик, В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В.И. Карасик. – Волгоград : Перемена, 2002. – 477 с.
4. Клоев, Е.В. Речевая коммуникация / Е.В. Клоев. – М.: Приор, 1998. – 224 с.
5. Шатин, Ю.В. Построение рекламных текстов / Ю.В. Шатин. – М.: Бератор-Пресс, 2002. – 128 с.

АСАБЛІВАСЦІ НАЙМЕННЯЎ ВЕРХАВОДКІ Ў ГАВОРКАХ БЕЛАРУСКАГА ПАЗЕР'Я

Т.А. Грачыха
Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава

Даследаванне моўных асаблівасцей народных гаворак ва ўсіх мовах свету з'яўляецца актуальнай задачай мовазнаўства, у тым ліку і ў вырашэнні пытанняў беларускай дыялекталогіі. Яе надзённай *актуальнай* праблемай з'яўляецца вызначэнне супрацьстаўленых адрозненняў у лексіцы розных тэматычных груп. Дыялектныя іхтыялагічныя найменні ў складзе заалагічнай наменклатуры дазваляюць выявіць разнастайнасць такіх адрозненняў у гаворках паўночна-ўсходняга дыялекту, што ўказвае на іх багацце і самабытнасць.

Мэта нашага даследавання – выявіць супрацьстаўленыя лексічныя адрозненні найменняў такога прадстаўніка рыб, як верхаводка, у гаворках поўначы Беларусі – Беларускага Паазер'я – у параўнальным плане з намінацыямі ў іншых гаворках.

Матэрыял і метады. Крыніцай для даследавання паслужылі дыялектныя і тэрміналагічныя слоўнікі, энцыклапедычныя даведнікі, а таксама фактычныя палявыя матэрыялы, сабраны ў час праходжання дыялекталогічных практык у населеных пунктах Віцебшчыны, на аснове якіх быў праведзены моўны аналіз іхтыялагічных намінацый. Метады даследавання – апісальныя і параўнальна-супастаўляльныя.

Вынікі і іх абмеркаванне. Паводле энцыклапедычных і тэрміналагічных даведнікаў у навуковай заалагічнай наменклатуры вызначаны намі прадстаўнікі іхтыяфаўны прадстаўлены такімі ўласналексічнымі адрозненнямі (дублетамі), як *верхаводка* – *укляя* (рус. *укляя*, *верховодка*, *Alburnus alburnus*). Гэта невялікая рыбка трымаецца групамі ў верхнім пласце вады, адносіцца да сямейства Карпавых [11, 1, 440].

У гаворках Віцебшчыны навуковыя намінацыі таксама з'яўляюцца вядомымі, аднак адзначаны і іншыя ўласналексічныя адрозненні: *верхаводка* ж. (Сенненскі, Глыбоцкі, Верхнядзвінскі раёны) – *павярхоўка* ж. (Пастаўскі раён) – *укляя* ж. (Гарадоцкі, Бешанковіцкі, Шумілінскі, Сенненскі, Лепельскі, Глыбоцкі, Браслаўскі раёны) – *сялява* ж. (паўночны рэгіён) – *калінка* ж. (паўночны рэгіён) [1, 10; 3, 68; 10]. Параўн.: *верхаводка* – назва пашырана ў паўднёвым рэгіёне Беларусі і спарадычна ў іншых месцах [3, 68]; *вярхоўка*, *верхушка* – найменні занатаваны як дыялектныя мясцовыя [3, 68; 5, 122]. Намінацыя *укляя* і яе шматлікія фанетычныя і марфалагічныя варыянты агульнавядомыя ў беларускіх гаворках, аднак больш характэрныя для паўночнага і ўсходнемагілёўскага рэгіёнаў [3, 68]. Дублет *сялява* таксама адзначаны ва ўсходнемагілёўскіх гаворках [3, 68]. На ўсходзе Магілёўшчыны, на Гомельшчыне, а таксама ў палескіх гаворках Украіны даследчыкі адзначаюць такія дублеты, як *сібель*, *сібіль* [3, 68; 2, 11]. На поўдні Беларусі адзначаны дублеты *жыддок*, *бліскаўка* [3, 68], параўн.: украінскае палескае *бліскучка* 'укляя' [2, 8]. Занатаваны ў беларускіх гаворках і такія адзінкавыя ўласналексічныя адрозненні, як *наслыш* [8, 35], *сіняўка* (Мсціслаўскі раён), *шыш* (Ваўкавыскі раён) [3, 68].

Як бачым, у беларускіх гаворках дублеты для абазначэння верхаводкі (укляі) самабытныя і разнастайныя. Найбольш характэрнымі для тэрыторыі Беларускага Паазер'я з'яўляюцца такія

ўласналексічныя адрозненні, як *ўкляя* (*уклейка*) і *сялява*. Толькі ў паўночным рэгіёне занатавана спецыфічнае найменне – *калінка*.

Лексіка-фанетычныя адрозненні намінацый для абазначэння дадзенага прадстаўніка іхтыяфаўны ўтвараюць шматлікія варыянты. Такая асаблівасць вакалізму паўночна-ўсходняга дыялекту, як дысімілятыўнае яканне, а таксама прыстаўныя гукі, рухомасць націску ў словах далі разнастайныя варыянты намінацыі *ўкляя* – *уклёя* ж. (Гарадоцкі, Полацкі, Бешанковіцкі, Шаркаўшчынскі, Глыбоцкі, Мёрскі раёны) – *уклей* ж. (Гарадоцкі, Верхнядзвінскі раёны) – *уклія* ж. (Полацкі раён) – *вукляя* ж. (Віцебскі раён) [1, 10; 3, 68]. Параўн.: *акляя, аклія, аклёя, уклія, клія, кляя, клёя* (паўднёвы рэгіён Беларусі) [3, 68]; украінскае палескае *кляя* [6, 97]; польскае *ukleia (uklejka), okleja (oklejka), oklej* (нямецкае *Uckelei*) [7,18]. Пад уплывам дысімілятыўнага якання да намінацыі *верхаводка* ўзнік фанетычны варыянт *вірхавотка* ж. (Вілейскі раён) [4,5].

Лексіка-марфалагічныя супрацьстаўленыя адрозненні для абазначэння верхаводкі ў дыялектнай мове Беларускага Паазер'я вылучаюцца разнастайнасцю намінацый у полінайменных радах. Так, у гаворках адзначаны аднакаранёвыя сінонімы рознага суфіксальнага ўтварэння да намінацыі *верхаводка* ж. – *верхаводніца* ж. (Чашніцкі раён) [1, 10] – *верхаводзь* ж. (Вілейскі раён) [4,5]. Параўн.: *верхаводзь* (Чэрвенскі раён), *верхаводзік, верхавод* (паўднёвы рэгіён Беларусі) [3,68].

Таксама вылучаны рад аднакаранёвых сінонімаў да наймення *ўкляя* ж. – *уклейка* ж. (агульнавядомая і найбольш пашыраная назва ва ўсіх раёнах Віцебшчыны) – *падуклейнік* м. (Мядзельскі раён) [1, 10; 3,68]. Параўн.: беларускае дыялектнае *клейка, аклейка* [3,68].

У паўночным рэгіёне і ва ўсходнемагілёўскіх гаворках побач з намінацыяй *сялява* адзначаны памяншальнага характару аднакаранёвыя сінонімы *сяляўка* ж., *сялявачка* ж. [3, 68].

Лексіка-марфалагічныя супрацьстаўленыя адрозненні прадстаўлены таксама полінайменнымі радамі складаных сінонімаў з тоснай каранёвай марфемай: *верхаводка* ж. – *верхаплаўка* ж. (Смаргонскі раён) – *верхалатка* ж. (Пастаўскі, Астравецкі раёны) [3, 68]. Параўн.: *верхалётка* (паўднёвы рэгіён Беларусі) [3, 68]; *вырхолаз, верхалотка* [5, 122].

Лексіка-семантычныя супрацьстаўленыя адрозненні для абазначэння верхаводкі ўказваюць на словаўтваральную аманімію або на магчымае зблытванне відаў рыб: *сялява* ж., *сяляўка* ж. 'верхаводка (укляя)' – *сялява* (*сілява*), *сяляўка* ж. 'рапушка, рыба сямейства ласасёвых' (паўночна-заходняя зона) [3, 76; 1, 20]. Узнікненне наймення, магчыма, звязана з дыялектнымі словамі *сіляць* 'чапляць, падчэпліваць': *Сіляй во за кручок сетку!* (Канашы Гарадоцкі раён) [9, 122].

Заклучэнне. Такім чынам, у прадстаўленай структуры дыялектных супрацьстаўленых адрозненняў для абазначэння рыбы верхаводкі пераважаюць лексіка-марфалагічныя адрозненні, шмат фанематычных варыянтаў, адметных дублетаў, што ўказвае на багатыя словаўтваральныя і фанетычныя асаблівасці гаворак поўначы Беларусі. На дадзенай тэрыторыі найбольш распаўсюджанай з'яўляецца намінацыя *уклейка*, пашырана назва *ўкляя* і яе фанетычныя відазмяненні, прычым у шматлікіх населеных пунктах гэтыя намінацыі бытуюць паралельна. Навуковы номен *верхаводка* больш пашыраны ў паўднёвым рэгіёне і ў іншых месцах Беларусі.

1. Грачыха, Т.А. Дыялектны тэматычны слоўнік іхтыя- і герпетафаўны Беларускага Паазер'я / Т.А. Грачыха. – Віцебск: Вьд-ва УА "ВДУ імя П.М. Машэрава", 2006. – 31 с.

2. Дейниченко, Н.П. Зоологическая лексика в восточно-полесском говоре украинского языка: автореф. ... дис. канд. филол. наук: 10.02.02 / Н.П. Дейниченко; Киев. гос. пед. ин-т. – Киев, 1985. – 22 с.

3. Жывёльны свет. Тэматычны слоўнік / склад. В.Д. Астрэйка [і інш.]; рэд. Л.П.Кунцэвіч, А.А. Крывіцкі. – Мінск, 1999. – 239 с.

4. Карскі, Е.Ф. Матэрыялы для изучення беларускіх гаворак / Е.Ф. Карскі. – СПб: Типогр. Импер. АН, 1907. – Вып. 5. – 82 с.

5. Лексічныя ландшафты Беларусі: Жывёльны свет / навук. рэд. Ф.Д. Клімчук, І.Я.Яшкін. – Мінск: Навука і тэхніка, 1995. – 252 с.

6. Лисенко, П.С. Словник польських говорів / П.С. Лисенко. – Київ: Наук. думка, 1974. – 260 с.

7. Mocarcka-Kowalska, A. Slownictwo Warmii i Mazur. Rybolowstwo / A.Mocarcka-Kowalska // Studia Warmińsko-Mazurskie. – Wrocław – Warszawa – Kraków: Wyd-wo PAN, 1963. – Nr. 10. – 79 s.

8. Народная лексика / рэд. А.А. Крывіцкі, Ю.Ф. Машкевіч. – Мінск: Навука і тэхніка, 1977. – 288 с.

9. Рэгіянальны слоўнік Віцебшчыны: у 2 ч. / склад.: Г.К. Семьянкова, Т.А. Грачыха, А.С. Дзядова [і інш.]; пад рэд. А.С. Дзядовай. – Віцебск: ВДУ імя П.М. Машэрава, 2014. – Ч. 2. – 358 с.

10. Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча: у 5 т. – Мінск: Навука і тэхніка, 1979-1986.

11. Эцыклапедыя прыроды Беларусі: у 5 т. / гал. рэд. І.П. Шамякін. – Мінск: БелСЭ, 1983-1986.